

Asia: VN/4330/2018

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta. Videotallennustyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kärjäoikeus lähtökohtaisesti kannattaa sitä, että henkilötodistelu vastaanotettaisiin hovioikeudessa kuva- ja äänitallenteelta. Näin saavutettaisiin useita esille tuotuja hyötyjä, jotka liittyvät esimerkiksi todistelun laadun parantumiseen, oikeudenkäyntikulurasituksen kevenemiseen ja todistajien sekä rikoksen uhrin aseman paranemiseen.

Jo oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013-2025 ehdotetun menettelytavan omaksuminen terävöittäisi hovioikeuden tehtävää kärjäoikeuden ratkaisujen kontrolloijana. Painopiste lainkäytössä tulisi olla nykyistä selvemmin kärjäoikeuksissa, ja tämäkin uudistus tukisi tätä kehityssuuntaa.

Kärjäoikeuksien resurssit ovat niukat ja kärjäoikeuksia kohtaan asetetut vaatimukset ovat alati kasvavia. Näistä syistä kärjäoikeuksissa toistuvasti pohditaan, miten työn tekemisen tapoja ja työprosesseja voidaan kehittää siten, että työt tulevat hoidetuksi niukoilla resursseilla laadusta kuitenkin tinkimättä. Tätä taustaa vasten kaikkia uudistuksia suunniteltaessa hyötyjä ja epäkohtia sekä toteuttamisvaihtoehtoja koskeva punninta tulee tehdä hyvin huolellisesti. Etenkin, jos uudistus vaatii mittavia investointeja sekä perustamis- että ylläpitovaiheessa ja jos uudistus lisää kärjäoikeuksien työtehtäviä. Uudistukset tulee toteuttaa vain silloin, kun hyödyt ovat selvästi ja kiistattomasti epäkohtia suuremmat. Lisäksi uudistusten vaatima lisäresurssi tulee ehdottomasti turvata.

Nyt arvioitavana olevan uudistusesityksen osalta kärjäoikeus viittaa jäljempänä esitetyn lisäksi muiden kärjäoikeuksien lausuntoihin, joissa uudistuksen hyötyjä ja sitä kohtaan esitettyjä epäilyksiä on kuvattu kattavasti.

Uudistuksen myötä käräjäoikeuden pääkäsittelyn merkitys asian käsittelyssä korostuisi. Todennäköisesti tämä johtaa käräjäoikeuden pääkäsittelyjen keston pitenemiseen. Käräjäoikeudelle esitetään uutta indeksointitehtävää. Siksi uudistuksessa on syytä kiinnittää erityistä huomiota valmistelun ja prosessijohdon kehittämiseen sekä kuten edellä on jo todettu riittävien resurssien turvaamiseen käräjäoikeuksissa.

Asian valmisteluun (jäsentelyn turvaamiseksi -perusteen lisääminen ja erityinen syy -edellytyksen poistaminen) ja rikosasian yhteenvedon (tavanomaista laajemmista ja monimutkaisemmissa rikosasioissa; uusi ROL 5:10 b) tekemiseen esitetyt muutokset tukevat valmistelun ja prosessijohdon kehittämistä. Pääkäsittelyyn ja todisteluun esitetyt muutokset ovat asianmukaisia ja järkeviä.

Eräissä muissa lausunnoissa on tuotu esille yhtäältä indeksointien tekemiseen liittyviä haasteita (Ruotsin kokemukset) ja toisaalta tarvetta kartoittaa muiden jo olemassa olevien tai jo ehkä lähivuosina käytettävissä olevien teknisten ratkaisujen käyttökelpoisuutta. Jatkovalmistelussa vaihtoehtoja tekniseksi ratkaisuksi olisi syytä vielä pohtia oikeusvarman ja mahdollisimman vähän henkilöresursseja vaativan järjestelmän aikaansaamiseksi. Järjestelmän toimintavarmuus sekä sen käytön ja indeksoinnin tai muun teknisen ratkaisun vaivattomuus ovat ehdottomat edellytykset uudistukselle. Indeksointi tms. tulee voida tehdä myös siten, että se tehdään kuultavan yhtäjaksoisen kuulemisen aikana, mikäli todistelua ei oteta vastaan teemakokonaisuuksittain.

Todistelun tallentaminen ja sen indeksointi tms. sekä käyttäminen tarkoituksenmukaisella tavalla muutoksenhaussa edellyttää asian jäseneltyä käsittelyä. Jäseneltyä käsittelyä erityisesti vaativat asiat tulee tunnistaa valmistelussa siten, että tallentamisen tekninen toteutus on suunniteltu ennen pääkäsittelyä. Tämä rajaa pienemmät rikosasiat ja suuren osan tavanomaisia rikosasioita yksityiskohtaisen indeksoinnin tms. ulkopuolelle. Näissä asioissa kysymyksenasettelu selviää usein vasta pääkäsittelyssä. Tyypillistä on myös se, että kuulustelut ovat lyhyitä tai vain muutamaa teemaa koskevia. Indeksointi syytekohdittain olisi tällöin lähtökohtaisesti riittävä menettelytapa. Lisäksi vahingonkorvauksia koskevat osuudet asianomistajan kertomuksesta olisi mahdollista indeksoida.

Tallenteen julkisuuteen liittyvät näkökulmat on arvioitu mietinnössä kattavasti. Käräjäoikeus esittää kuitenkin harkittavaksi kuvaa sisältävän tallenteen rajaamista yleisöjulkisuuden ulkopuolelle. Oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu käräjäoikeuden ja hovioikeuden lähtökohtaisesti julkisissa pääkäsittelyissä. Kuultavan yksityisyyden suoja ja parhaimman mahdollisen todistelun turvaaminen puhuvat sen puolesta, että kuvaa sisältävään tallenteeseen tutustumisoikeus rajattaisiin asianosaisiin. (Ruotsin malli. Lisäksi yleisöllä olisi oikeus saada tieto tallenteen äänestä samalla tavalla kuin se tällä hetkellä voi saada kopion äänitallenteesta. Ks. mietintö s. 38.)

Mietinnön mukaan tuomioistuimen tulisi varmistaa, että kuva- ja äänitallenteen esittäminen tapahtuisi siten, etteivät sen katsojat kykene valokuvamaan tai videoimaan tallennetta. Tämän vuoksi esitetään muutoksia lakiin turvatarkastuksista tuomioistuimissa siten, että tallentamiseen

soveltuva väline voidaan selvittää ja ottaa näissä tilanteissa henkilöltä pois. Menettelytavan käytännön toteutuksessa on muissa lausunnoissa esiin tuotuja ilmeisiä käytännön haasteita ja perusoikeudellisia kysymysmerkkejä. Lisäksi on syytä huomata ainakin oikeudenkäyntiavustajien kohdalla se, että nykyaikainen muistiinpanoväline (kannettava tietokone) soveltuu myös valo- ja videokuvaamiseen. Jatkovalmistelussa tulisi selvittää teknisiä keinoja valo- ja videokuvaamisen estämiseksi sekä harkita sitä, edellyttääkö tallenteella olevan henkilön yksityisyyden suojan tehokas toteutuminen valokuvaamisen tai videoinnin säätämistä sellaisenaan rangaistavaksi. Vastaavanlaiseen kysymyksenasetteluun on jouduttu nykyäänkin esim. silloin, kun pääkäsittelyä on tallennettu ilman puheenjohtajan lupaa.

Todistelun taltioinnin kohdalla mietinnössä esitetään, että kuulustelun keskeinen sisältö on merkittävä pöytäkirjaan, jos kuva- ja äänitallenteen tekeminen ei ole mahdollista. Käräjäoikeus esittää harkittavaksi, että tilanteessa, jossa istuntopaikalla ei ole tarvittavaa laitteistoa (esim. maa- ja metsätalouden istuntopaikat) tai tekninen ongelma rajautuu kuvaan, äänitallennetta voitaisiin hyödyntää eikä pöytäkirjaaminen olisi tarpeen.

Menettelytavan vaiheittainen käyttöönotto on esitetyllä tavalla perusteltua.

Turtiainen Kari
Oulun käräjäoikeus